

Halk Edebiyatının Geniş Detaylı Tanımı

İçindekiler

- [Halk Edebiyatının Geniş Detaylı Tanımı](#)
- [Türkiye'deki Halk Edebiyatı Üstüne Yayın Faaliyetlerinin İsim ve Eserleri](#)
- [Halk edebiyatının özellikleri nelerdir](#)
- [Halk Edebiyatı Derleme Usul ve Teknikleri](#)
- [Halk edebiyatının bölümleri nelerdir](#)

Vücuda getirenleri belli olmayan, aslında sözlü olduğundan ve halk arasında dilden dile intikal ettiğinden değişikliklere uğrayabilen edebî mahsuller bütünüdür.

Türkiye'de "**Halk Edebiyatı**" kavramı, terminoloji açısından hem yenidir hem de üzerinde görüş birliği sağlanma bakımından tartışmaları bünyesinde barındırır. Halk Edebiyatı, halkiyat (folkloristik) biliminin edebî nitelikte ürünlere has bir alt bölümüdür. Bizde bu terim, genel kabul görmüş anlam çerçevesinde "[Divan Edebiyatı](#)" tabiriyle belirlenen [Eski Türk Edebiyatı](#) dışında kalan saz ve tekke şiiri ile hikaye - [destan](#) türü nesir ürünlerini içine alan eserler bütünü olarak değerlendirilmektedir.

Bu konuyu biraz daha açalım: Halk Edebiyatı terimi, esasında, ortaya koyan sanatçısı belli olmayan (anonim olan) ve sözlü gelenek hâlinde nesilden nesile intikal eden, derleme yoluyla kayda geçirilen ürünler için kullanılır. Tüm edebî ürünlerde olduğu gibi bu edebiyatın da malzemesi dildir. Bu malzeme kullanılarak ortaya konulan [atasözleri](#), [destanlar](#), [masallar](#), [halk hikayeleri](#), [fıkralar](#), [bilmeceler](#), [maniler](#), türküler, [ağıtlar](#), [ninniler](#) vb. ürünler bu kapsamdadır.

Ancak, şu önemli noktayı belirtmek zorundayız: Bu tanım ve kapsam, tümüyle anonim ve sözlü olma niteliğini belirgin kılmaktadır. Bugün gerek popüler gerekse akademik çerçevede [Halk Şiiri](#) denildiğinde Yunus Emre, Hacı Bayram-ı Velî, [Pir Sultan Abdal](#), Kul Nesîmî vb gibi şairlerin bulunduğu kola [Tekke Edebiyatı](#); [Karacaoğlan](#), [Erzurumlu Emrah](#), [Ercişli Emrah](#), [Âşık Ömer](#), [Gedâyî](#), [Aşık Dertli](#), [Aşık Veysel](#), [Âşık Ali İzzet](#) gibi saz şairlerinin bulunduğu kola [Aşık Edebiyatı](#); söyleyeni belli olmayan eserlerin içerisine alındığı kola [Anonim Halk Edebiyatı](#) akla gelmektedir.

Edebiyat, ister yazılı ister [sözlü edebiyat](#) sahasında olsun, esasta şahsidir, yani bir kişi tarafından vücuda getirilmiştir. O zaman, “vücuda getireni belli olmayan” hükmünü açıklamak zorunluluğu doğar. Bunun izahı adım adım şu şekilde izlenebilir:

Edebî ürünler [sözlü edebiyat geleneğinde](#) kaldıklarından bunların, uzun yıllar, hatta yüzyıllar boyunca söylenegelmeleri ve değişik coğrafyalara taşınması sırasında ilk söyleyenleri unutulur.

Bu edebî ürünler üzerine yeni ilaveler yapılır; bunlar değiştirilir, uzatılır, kısaltılır ve bunların ilk söylenenin kim olduğu ortadan kalkar.

Söz konusu ürünlerde, özellikle nazım biçimindeki ürünlerde ([koşmalar](#), [semailer](#), destanlar vb.) mahlas düşmesi neticesinde bu eserler anonim hâle gelir.

Halk Edebiyatı ürünleri, şekil itibarıyla nazım ve nesir alanında olmak üzere; türlerine göre ise ana tasnif olarak [Tasavvuf Edebiyatı](#) ve [Âşık Edebiyatı](#) olarak ayrılır.

Not: [Divan Şiiri](#) kapsamında bazı beyitlerin zaman içinde kime ait olduğunun unutulması ve “lâedrî/adı belli olmayan” olarak vasıflandırılması Halk Edebiyatı’ndaki anonimleşmeye benzer.

Türkiye’deki Halk Edebiyatı Üstüne Yayın Faaliyetlerinin İsim ve Eserleri

Halk edebiyatı konusundaki kavramın fikrî planda ortaya konulması, [Ziya Paşa](#)’nın “Şiir ve İnşa” makalesinden itibaren devam eder.

Ancak, dikkat çekici tarzda bu sahadaki ilmî çalışmaların başlaması 20. yüzyılın başlarındadır.

Türkçülük cereyanının ortaya çıkması, bu alandaki çalışmalara hız kazandırmıştır. Türkçülük hareketinin teorisyeni [Ziya Gökalp](#), çıkardığı Halka Doğru dergisinde “Türk Folkoru”ndan söz eder.

Gökalp “Her kavmin iki medeniyeti olduğunu, resmî medeniyet ve halk medeniyeti

olarak nitelendirilen bu alandaki araştırmaların ictimâiyat/sosyolojinin tetkik sahası içinde yer alması gerektiğini” söyler.

Gökalp’e göre, “... Ağızdan ağza geçmek suretiyle bir soyda uzayıp giden bu ananevi medeniyeti mütalaa eden ilme **halkiyat** adı verilir.

Bunu Fuad Köprülü’nün İkdâm Gazetesi’ndeki “Yeni Bir İlim: Halkiyyât-Folklor” yazısı izler (6 Şubat 1914). Ardından [Rıza Tefvik Bölükbaşı](#)’nın Peyâm’ın edebî ilavesindeki “Folklor” yazısı gelir (Mart 1914). [Mehmet Fuat Köprülü](#)’nün bu alandaki bilimsel makaleleri devam eder.

Millî Mücadele’nin devam ettiği günlerde dahi Maarif Vekâletine bağlı “Hars Dairesi”nin kurulması, öğretmenler aracılığıyla memleketin dört bir tarafından Türk folklor mahsullerinin derlenmesine yönelik çalışmalar yapılması ilgi çekicidir.

1924’te İstanbul Üniversitesine bağlı olarak Türkiyat Enstitüsünün kurulması, enstitünün çıkardığı Türkiyat Mecmuasına halk bilimi alanında da makalelerin yayımlanmasına yol verir.

Türk halk edebiyatı ile ilgili ilk derlemeleri yapan ise, Macar Türkiyatçısı Ignaz Kunoş’tur (Türk Halk Edebiyatı, 1925) ve kitabında yalnızca anonim ürünlere yer vermiştir.

[Türk Halk Edebiyatı](#) alanında Kunoş’un ardından yürüyen yabancı bilim adamları içinde Gyula Nemeth, George Jacop, W. Radloff, F. Giesse, T. Menzel, H. Ritter, Otto Spies, Walter Ruben, W. Eberhard, Jean Deny, Bela Bartók, F. W. Hasluck, Andreas Tietze en önemlilerindedir.

1927’de Ankara’da Anadolu Halk Bilgisi Derneđi kuruldu, bu dernek Halk Bilgisi mecmuası ile Halk Bilgisi Haberleri isimli dergileri yayımladı.

1932’de kurulan Türk Dil Kurumu ağız derlemeleri yaptı. 1939-49 arasında Ankara’da DTCF’de Pertev Naili Boratav tarafından Halk Edebiyatı dersleri verildi.

Bu tarihte Prof. Boratav ile Prof. İlhan Başgöz bu kürsüden ayrılmak zorunda kaldılar ve kürsü kapatıldı.

Fuad Köprülü'nün ise 1948'de siyasete atılarak İÜ'den ayrılmasıyla Türk Halk Edebiyatı alanındaki çalışmalar durgunlaştı.

Bundan sonra Erzurum Atatürk Üniv.' de [Prof. Dr. Mehmet Kaplan](#)'ın yetiştirdiği Prof. Muhan Bali, Umay Günay, Saim Sakaoğlu, Bilge Seyidoğlu, Fikret Türkmen, Ensar Aslan bu sahadaki önemli isimler olarak göze çarpmaya başladı.

Bununla birlikte Hacettepe Üniversitesinde Prof. Dr. Şükrü Elçin, Türk Halkbilimi ve edebiyatı alanında otorite isimlerden biri olarak ön plana çıktı. 1961'de kurulan ve Ş. Elçin yönetiminde hizmet veren Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü halkbilimi sahasında büyük katkılarda bulundu.

1980 sonrasında YÖK tarafından üniversitelerin ilgili bölümlerinde Halkbilimi Anabilim Dalı açılmasına karar verildi.

Böylece İstanbul, Ankara, Hacettepe Gazi, Ege, Dokuz Eylül, Çukurova, Boğaziçi, Çanakkale, Dicle, Kırıkkale, Erciyes başta olmak üzere pek çok üniversitede halkbilimi çalışmaları yürütülmeye başlandı.

Kaynağı halk kültürüdür. Geleneğe bağlı olarak gelişen sözlü bir edebiyattır. Kökleri Türklerin İslamiyeti kabul edişi öncesine kadar dayanır. Bugün de varlığını az çok sürdürmektedir. Bu edebiyat halkın duygu ve düşüncelerini, yaşama ve dünyaya bakışını yansıtır. Halk diliyle oluşturulmuştur.Yaratıcıları belli olan Aşık ve Tekke edebiyatı ürünleri, sözlü gelenekte ortaya çıkan ve halkın ortak malı olmuş ninniler, türküler, bilmeceler, masallar, halk öyküleri, seyirlik halk oyunları ([Karagöz](#), [Ortaoyunu](#), [Meddah](#)) bu edebiyatın içinde yer alır.

Halk Edebiyatı, sözlü edebiyatın uzantısıdır. Halkın yarattığı sözlü eserlerden oluşur. Dil,, biçim, konular, duyarlıklar bakımından halk kültürüne sıkı sıkıya bağlıdır.

Halk edebiyatının özellikleri nelerdir

* İslamiyet öncesi sözlü Türk edebiyatının devamı niteliğinde olan halk edebiyatı, Anadolu'da XIII. yüzyılda başlamış, günümüze kadar sürmüştür.

* Halk edebiyatı, sözlü edebiyatın uzantısıdır.

- * Halkın yarattığı sözlü ürünlerden oluşan bu edebiyatta dil, biçim, şekil, konular, duyarlıklar bakımından halk kültürüne sıkı sıkıya bağlılık söz konusudur.
- * Dil ve anlatımda süsten uzak durulmuş, yalınlık tercih edilmiştir.
- * Şiir ağırlıklı bir edebiyat olan halk edebiyatında şiirler aşık veya saz şairi denilen sanatçılar tarafından daima müzik eşliğinde söylenmiştir.
- * Şiirlerde başlık yoktur, **nazım biçimleri**yle adlandırılır.
- * **Nazım birimi** dörtlüktür.
- * Ölçü **hece ölçüsüdür** ve en çok yedili, sekizli, on birli kalıplar kullanılmıştır.
- * **Söz sanatlarından** yararlanılmıştır, (**teşbih, teşhis, istiare, Tezat, Kinaye, Telmih...**)
- * Daha çok **yarım kafiye** ve **redif** kullanılmıştır.
- * Gözleme dayalı bir edebiyat olan halk edebiyatında benzetmeler somut kavramlardan yararlanılarak yapılır. Söylenen her şey, gerçek yaşama dayanır.
- * **Aşıklar** şiirleri için ön hazırlık yapmadıklarından şiirlerde derin bir anlam ve kusursuz bir biçim görülmez.
- * Özellikle XVIII. yüzyıldan itibaren aşıklar, **divan şairlerinden** etkilenerek **aruz ölçüsünün** belli kalıplarıyla şiirler yazmayı denemiş, divan şiiri mazmunlarını kullanmışlardır.
- * Halk şairlerinin hayat hikayeleri ve şiirleri cönk adı verilen eserlerde toplanır.

Halk Edebiyatı Derleme Usul ve Teknikleri

Bu başlık altında kısaca anlatılacak olan konu, “Folklor” alanına giren tüm malzemeye dair değil, sözlü geleneğe özgü ve malzemesi dil olan, nazım ve/veya nesir anlatı türleri ile yine sözleri (güftesi) olan ama ezgiye bağlı olarak söylenen türkü nevine ait ürünler çerçevesindedir. Saha çalışmaları konusunda yolu “antropolog folklorcular” açmışlardır.

Derleme yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlar şu şekildedir:

Öncelikle araştırma konusunun tespiti gerekir. Konu belirlendikten sonra araştırma yapılacak bölgenin belirlenmesi elzemdir.

Bu bölgeyle ilgili daha önce nelerin derlenmiş olduğunun öğrenilmesi de gerekir.

Derleyici sahaya çıkmadan önce konuyla ilgili eserleri iyice okumalıdır. Derleme çalışması yapacağı bölge ve orada yaşayan insanlar hakkında yayımlanmış bütün çalışmaları

gözden geçirmesi şarttır.

Derleme için sahaya çıkmadan önce o bölgenin ileri gelenleriyle (mahalli yöneticiler, din adamları, doktorlar, öğretmenler, kütüphaneciler vb) temasa geçmek doğru olur. Bu kişilerin derlenecek malzeme hakkında habersiz olmaları durumuyla da karşılaşılabilir, o zaman doğrudan bölge halkıyla iyi ilişkiler kurma mecburiyeti vardır.

Eski yıllarda sadece notlar almak suretiyle kaydetme durumu vardı, bugün için fotoğraf makineleri, ses kayıt cihazları, videolar gibi çok daha geniş yelpazede ve hassas derleme imkânları mevcuttur.

Halk dansları, halk inançları, halk tababeti (hekimliği), gelenek görenekler, müzik türleri vs. dışında kalan nazım veya nesir edebî ürünler bizi ilgilendirdiğinden bu alanda derlemede esas, kaynak kişiler olacaktır. Bu da, yüz yüze görüşme (mülakat) tarzında olur.

Görüşme esnasında dikkat edilmesi gereken hususlar da şu şekilde sıralanabilir:

Araştırmacının, kaynak kişinin kendini benimsemesini ve kendinden ürkmemesini sağlayacak tavırları takınması gerekir, Araştırmacı suni bir tutum sergilememelidir.

Kaynak kişiden alınan malzemenin kaydedilmesi yeterli değildir. Malzemenin bilimsel araştırma niteliği kazanabilmesi için kaynak kişinin kimliği, biyografisi, derlemenin yapıldığı yer (bölge, şehir, kasaba, köy), görüşmenin yapıldığı tarih titizlikle not edilmelidir.

Halk edebiyatıyla ilgili derleme çalışmaları, sadece bir bölgedeki bu tür ürünlerin anonim olanlarının köylerden toplanıp kaydedilmesiyle sınırlı değildir. Daha önceden bilinen saz şairlerinin torunları, onların sülalesinden kişilerle temasa geçerek, ellerinde bulunan (gerek yazılı, gerek sözlü nitelikte) şiirler elde edilebilir. Bunlar, adı geçen ozanın, o güne kadar bilenen şiirlerine haylice ilaveleri ve malzemenin zenginleşmesini temin eder.

Halk edebiyatının bölümleri nelerdir

1. Anonim (Ortak) Halk Edebiyatı
2. Aşık Edebiyatı

3. Tekke (Tasavvuf) Edebiyatı